

CYDWEITHREDFA GWELLA GWASANAETHAU
GOFAL A LLESIANT **GOGLEDD CYMRU**

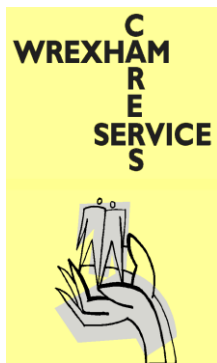
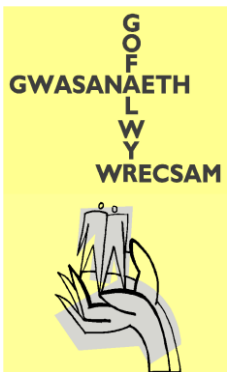
NORTH WALES SOCIAL CARE AND WELL-BEING
SERVICES IMPROVEMENT COLLABORATIVE

Strategaeth Gofalwyr Gogledd Cymru

- Strategaeth i ofalwyr o bob oed

Mehefin 2018

North Wales Regional Partnership Board
Arweinwyr prosiect: Morwena Edwards
Bethan Jones Edwards
Ffion Johnstone

CYDWEITHREDFA GWELLA GWASANAETHAU
GOFAL A LLESIANT **GOGLEDD CYMRU**

NORTH WALES SOCIAL CARE AND WELL-BEING
SERVICES IMPROVEMENT COLLABORATIVE

Strategaeth Gofalwyr Gogledd Cymru

- strategaeth i ofalwyr o bob oed

Mehafin 2018

Cyflwyniad

Mae Bwrdd Partneriaeth Rhanbarthol Gogledd Cymru yn cydnabod y rôl allweddol mae gofalwyr o bob oed yn ei chwarae yn yr amgylchedd iechyd a gofal cymdeithasol, a bod angen iddynt gael eu gwerthfawrogi am y cymorth maen nhw'n ei ddarparu. Mae'r bartneriaeth hefyd yn cydnabod bod angen eu cefnogi yn y rôl hanfodol hon. Mae'r strategaeth hon yn cydnabod pwysigrwydd gweithio mewn partneriaeth gyda gofalwyr drwy eu cyswllt gyda gwasanaethau ac mae'n seiliedig ar egwyddorion y model Triongl Gofal a ddatblygwyd yn wreiddiol fel canllaw i arfer gorau mewn gofal iechyd meddwl yn Lloegr.

Mae hyn hefyd yn unol â Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 sy'n deddfu ar gyfer rhagor o hawliau i ofalwyr o bob oed ac sy'n symleiddio a chyfuno'r gyfraith, gan roi hawliau cyfartal iddynt am y tro cyntaf â'r unigolyn maen nhw'n gofalu amdano. Mae'r ddeddf hefyd yn rhoi hawl absoliwt i ofalwyr i ddewis p'un a ydynt yn ofalwyr neu'n parhau i fod yn ofalwyr, ac i ba raddau. Mae gan ofalwyr hawl i ddweud na o ran cymryd rôl gofalwr yn ogystal â hawl i beidio parhau â'u rôl fel gofalwr, a chael eu cefnogi yn hyn o beth.

Wrth gyfeirio at ofalwyr, rydym yn golygu gofalwyr di-dâl o bob oedran (gan gynnwys gofalwyr ifanc a gofalwyr ifanc sy'n oedolion) a chefnidir sy'n gofalu am berthynas neu gyfaill sy'n sâl, yn wan neu sydd ag anabledd, sy'n methu ag ymdopi yn eu cartref heb gefnogaeth ymarferol neu emosiynol gan y gofalwr di-dâl. Wrth gydnabod y bydd gan ofalwyr wahanol gyfrifoldebau, fel gofalwyr pobl â chyflyrau hirdymor, gofalwyr pobl â dementia, gofalwyr unigolion â phroblemau iechyd meddwl neu ofalwyr pobl sy'n camddefnyddio sylweddau, cydnabyddir bod anghenion gofalwyr yn unigryw i'r unigolyn a gallant fod yn wahanol iawn i anghenion yr unigolyn sy'n cael gofal.

Mae Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn diffinio gofalwr fel person sy'n darparu neu'n bwriadu darparu gofal i oedolyn neu blentyn. Mae'r diffiniad hwn yn cynnwys gofalwyr o bob oed.

Diffinnir gofalwyr ifanc fel gofalwyr sydd dan 18 oed, a gofalwyr ifanc sy'n oedolion fel gofalwyr rhwng 16 a 25 oed.

Yn aml, nid yw gofalwyr yn eu hystyried eu hunain fel gofalwyr. Byddant yn disgrifio eu hunain fel rhiant, gŵr, gwraig, partner, mab, merch, brawd, chwaer, ffrind neu gymydog, ond nid gofalwr.

Rhiant ofalwr yw rhiant neu warcheidwad sydd â dyletswyddau a chyfrifoldebau ychwanegol tuag at eu plentyn oherwydd bod gan eu plentyn salwch neu anabledd. Yn aml bydd rhiant ofalwr yn ystyried eu hunain yn rhieni yn hytrach na gofalwyr, ond mae'n bosibl y bydd angen gwasanaethau ychwanegol arnynt er mwyn diwallu neu barhau i ddiwallu anghenion eu plentyn.

Ar hyn o bryd, mae gofalwyr o bob oed yng Ngogledd Cymru yn manteisio ar amrywiaeth o wasanaethau gan gynnwys gwybodaeth, cyngor a chymorth. Mae'r gwasanaethau hyn yn cynnwys cefnogaeth un i un, grwpiau cefnogaeth, fforymau, caffis, cefnogaeth emosiynol, cwnsela, hyfforddiant, therapïau, cyngor am fudd-daliadau, seibiannau gyrfa, cefnogaeth gan gymheiriaid, gweithgareddau, eiriolaeth, cefnogaeth i ofalwyr pobl â chyflyrau hirdymor yn ogystal â thaliadau uniongyrchol, cyllidebau cefnogaeth a grantiau untro. Caiff gofalwyr eu cefnogi gan sefydliadau trydydd sector hefyd i gael mynediad i ddysgu gydol oes, cyfleoedd cyflogaeth a gwirfoddolwyr. Mae gwasanaethau gofalwyr hefyd yn darparu hyfforddiant ymwybyddiaeth o ofalwyr i weithwyr proffesiynol, e.e. myfyrwyr nyrsio, staff gwaith cymdeithasol a meddygon teulu a gallant ddenu ffynonellau cyllid allanol i gefnogi'r gwaith maen nhw'n ei wneud.

Er bod data meintiol ar gael ar wasanaethau sydd ar gael i ofalwyr, mae'r adroddiad hwn yn canolbwyntio ar edrych drwy lygaid gofalwyr i ddeall beth sy'n bwysig iddyn nhw a beth fydd yn cyfrannu at les a gwella eu hamgylchiadau. Mae partneriaid wedi siarad â gofalwyr o bob oed am beth sy'n eu helpu i fod yn ofalwr, i barhau i fod yn ofalwr ac i fyw eu bywyd y ffordd maent am ei fyw.

Mae cwmpas y gwaith hwn wedi cynnwys:

1. Deall ein sefyllfa bresennol a beth yw llwyddiant.
2. Deall beth yw ein blaenoriaeth o ran cyrraedd y nod.
3. Bod yn glir o ran cyllid a chynaliadwyedd gwasanaethau ar gyfer y dyfodol.
4. Deall gwerth ychwanegol gweithio gyda'n gilydd yn rhanbarthol yn ogystal ag yn gydweithredol.

Nid yw wedi cynnwys dadansoddiad o wasanaethau presennol, ac nid yw wedi cynnal dadansoddiad cost a budd nac asesiad elw ar fuddsoddiad o'r gwasanaethau hynny a gaiff eu darparu ar hyn o bryd.

Mae gofalwyr o bob oed wedi dweud wrthym fod cefnogaeth ddibynadwy o ansawdd da i'r unigolyn sy'n cael gofal o bwysigrwydd mawr ac mae'n cyfrannu at eu lles fel gofalwyr. Maent hefyd wedi dweud eu bod yn gwerthfawrogi'r ystod o gefnogaeth a

ddarperir gan sefydliadau trydydd sector Yn bwysig hefyd, maent wedi dweud eu bod yn gwerthfawrogi bod rhywun yn gwrando arnynt, cael eu cydnabod, eu parchu a'u clywed gan bobl sy'n gyfrifol am ddylunio a darparu gwasanaethau iddynt a'r unigolyn maen nhw'n gofalu amdano.

Mae hyn wedi ein galluogi i gydweithio fel partneriaid i gynhyrchu ein gweledigaeth ar gyfer gwasanaethau gofalwyr yng Ngogledd Cymru, sef:

- Meddwl am ofalwyr
- Cynnwys gofalwyr o bob grŵp a chymuned mewn prosesau gwneud penderfyniadau a chynllunio
- Gweithio mewn partneriaeth i ddylunio a chyd-gynhyrchu gwasanaethau o amgylch y gofalwr

Mae gweledigaeth partneriaid ar gyfer gwasanaethau gofalwyr yng Ngogledd Cymru wedi arwain at ddatblygu a chyd-gynhyrchu'r cynnig i ofalwyr yng Ngogledd Cymru sy'n cynnwys safonau gwasanaeth mae partneriaid yn ymrwymedig i'w cyflawni.

Strategaeth Gofalwyr Gogledd Cymru - Crynodeb

Y cynnig i ofalwyr yng Ngogledd Cymru

Mae gweledigaeth partneriaid ar gyfer gwasanaethau gofalwyr yng Ngogledd Cymru wedi arwain at ddatblygu a chyd-gynhyrchu'r cynnig i ofalwyr yng Ngogledd Cymru gan y grwpiau a ganlyn:

- Grŵp Strategol Gofalwyr Gogledd Cymru
- Grŵp Gweithredol Gofalwyr Gogledd Cymru
- Grŵp Gweithredol Gofalwyr Ifanc Gogledd Cymru
- Grŵp Cyfeirio Gofalwyr

Canlyniadau lles personol i ofalwyr

Mae partneriaid am gyflawni'r canlyniadau lles personol a ganlyn i bob gofalwr yng Ngogledd Cymru, gydag anghenion y gofalwr yn dibynnu ar anghenion yr unigolyn sy'n cael gofal:

- Bod anghenion gofalwyr unigol, yn cynnwys anghenion iaith, yn cael eu diwallu yn y ffordd orau
- Bod gofalwyr yn cael eu hystyried ar yr un adeg â'r rhai sy'n derbyn gofal

Wrth wneud hyn, rydym hefyd am sicrhau:

- Ein bod yn darparu gwasanaethau sy'n gyson
- Bod gwerth ychwanegol o gydweithio
- Bod gwasanaethau a chyllid heb eu dyblygu
- Ein bod yn cydymffurfio ag arfer gorau

Er mwyn cyflawni hyn, bydd partneriaid yn ymrwymo i:

- **Hyrwyddo ymwybyddiaeth gyffredinol** o ofalwyr a gofalu i'r boblogaeth ehangach ac i'r holl staff perthnasol yn y sector iechyd a gofal
- **Meddwl am ofalwyr** wrth gomisiynu ac asesu anghenion, gyda sylw i natur wledig a'r rhai sydd bellaf oddi wrth gwasanaethau am resymau eraill
- **Cynnwys gofalwyr** o bob grŵp a chymuned mewn prosesau gwneud penderfyniadau a chynllunio
- **Adnabod gofalwyr yn gynnar** ar bwynt cyswllt cyntaf gyda gwasanaethau

Hefyd, fel cyflogwyr, bydd partneriaid yn:

- Adnabod gofalwyr yn y sefydliad
- Mabwysiadu seilwaith cyfeillgar
- Ymrwymo i ddarpariaeth deg i ofalwyr
- Darparu cyfleoedd i glywed llais gofalwyr yn y gweithle
- Caniatáu arferion gweithio'n hyblyg, lle bo'n rhesymol ac ymarferol

Safonau gwasanaeth

Cafodd y safonau a ganlyn eu mabwysiadu o'r Triongl Gofal ac maen nhw'n arbennig o berthnasol i awdurdodau lleol a BIPBC. Cytunodd partneriaid bod y safonau hyn yn darparu sylfaen gref i ddatblygu gwasanaethau, gyda ac ar gyfer gofawyr, ar draws y rhanbarth.

- Gofynnir am farn a gwybodaeth gofawyr, a chânt eu rhannu, eu defnyddio a'u diweddarau'n rheolaidd wrth i gynlluniau a strategaethau gofal cyffredinol gael eu cyd-gynhyrchu
 - Mae staff yn ymwybodol o ofalwyr ac wedi'u hyfforddi mewn strategaethau ymgysylltu â gofawyr o'r dechrau
 - Mae angen i staff fod yn ymwybodol o'r cyfraniad gwerthfawr gall gofawyr ei wneud, a'i groesawu, a chadw anghenion gofawyr eu hunain mewn cof
- Mae angen gwybodaeth, hyfforddiant a chefnogaeth ar staff i fod yn ymwybodol o ofalwyr
 - Mae cyflwyniad i'r gwasanaeth a staff ar gael sy'n canolbwyntio ar ofalwyr, gydag amrywiaeth berthnasol o wybodaeth ar draws y llwybr gofal
- Caiff gofawyr a'r rôl hanfodol maen nhw'n ei chwarae ei nodi ar bwynt cyswllt cyntaf neu cyn gynted ag sy'n bosibl wedyn
- Mae protocolau polisi ac arfer ar gyfrinachedd a rhannu gwybodaeth ar waith
- Mae swydd(i) sy'n gyfrifol am ofalwyr ar waith (arweinwyr gofawyr)
- Mae amrywiaeth o wasanaethau cefnogi gofawyr ar waith

Bydd gan y safonau hyn oblygiadau i'r holl bartneriaid pan gaiff gwasanaethau i ofalwyr eu comisiynu a'u darparu:

- Comisiynu lleol, isranbarthol a rhanbarthol:
 - mae asiantaethau wedi'u dylunio i roi llais i ofalwyr mewn prosesau gwneud penderfyniadau lleol a sicrhau bod yr holl wasanaethau yn yr ardal yn fwy ymwybodol o ofalwyr a chyfeillgar i ofalwyr
 - mae gwasanaethau gydag arbenigedd gofawyr yn gallu codi ymwybyddiaeth o ofalwyr ymhlith holl asiantaethau'r ardal
 - mae gwasanaethau wedi'u dylunio i ganfod gofawyr a'u helpu i nodi eu hanghenion a'u hawliau
 - mae gwasanaethau cefnogi i ofalwyr gydag anghenion cefnogi penodol a/neu hawliau
- Mynediad rhwydd at wasanaethau gwybodaeth a chynghor (a lle bo'n briodol, eiriolaeth ffurfiol) wedi'u teilwra i anghenion gofawyr ar wahanol gamau bywyd (e.e. gofawyr ifanc, rhiant ofalwyr, gofawyr oedolion), amgylchiadau a chyflyrau, a chamau'r daith ofalu
- Mynediad i hyfforddiant ar y sgiliau newydd gall fod eu hangen ar ofalwyr wrth iddynt ddechrau neu addasu i'w rôl ofalu newydd ac i gefnogaeth gan gymheiriaid pan fo'n briodol
- Yr hawl i asesiad (sgwrs beth sy'n bwysig) fel gofalwr yn eich rhinwedd eich hun:
 - datblygu cynllun gofal a chymorth cyffredinol
 - cyfeirio at wasanaethau priodol; a

- phenderfynu ar gymhwysedd am gefnogaeth iddynt i ofalu
- I ofalwyr cymwys:
 - Cynllun cefnogi sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau lles personol maen nhw wedi'u nodi eu hunain.
 - Bydd hefyd yn nodi'r cymorth i'w helpu i gyflawni'r canlyniadau lles personol a nodwyd.
 - Bydd yr awdurdodau lleol yn cynnal adolygiadau rheolaidd ar gynlluniau cefnogi, ac yn ail-asesu anghenion os yw eu hamgylchiadau'n newid.

Yn unol â'r safonau a gytunwyd, mae'r prif gynllun a ganlyn yn amlinellu'r camau gweithredu a'r cyfrifoldeb arweiniol dros weithredu.

Rhif	Safonau	Cam Gweithredu	Cyfrifoldeb rhanbarthol dros weithredu	Cyfrifoldeb lleol
1.	Ymgysylltu â gofalwyr a llais gofalwyr	Gofynnir am farn a gwybodaeth gofalwyr, a chânt eu rhannu, eu defnyddio a'u diweddarau'n rheolaidd wrth i gynlluniau a strategaethau gofal cyffredinol gael eu llunio.	NWCSG	Pob partner
		Mae asiantaethau wedi'u dylunio i roi llais i ofalwyr mewn prosesau gwneud penderfyniadau lleol a sicrhau bod yr holl wasanaethau yn yr ardal yn fwy ymwybodol o ofalwyr a chyfeillgar i ofalwyr	NWCSG	Pob partner
2.	Sesiwn gyflwyno a hyfforddiant i ofalwyr a staff	Mae cyflwyniad i'r gwasanaeth a staff ar gael sy'n canolbwyntio ar ofalwyr, gydag amrywiaeth berthnasol o wybodaeth ar draws y llwybr gofal	NWCOG, ar y cyd â NWYCOG	Pob partner
		Mae staff wedi'u hyfforddi mewn strategaethau ymwybyddiaeth ac ymgysylltu â gofalwyr	NWCOG, ar y cyd â NWYCOG	Pob partner
		Mae angen mynediad i hyfforddiant ar ofalwyr ar y sgiliau newydd gall fod eu hangen wrth iddynt ddechrau neu addasu i'w rôl ofalu newydd ac i gefnogaeth gan gymheiriaid pan fo'n briodol	NWCOG/NWYCOG	Pob partner
3.	Asesiad a chymorth i bob gofalwr	Gofalwyr i fod yn rhan o sgwrs asesiad (beth sy'n bwysig) yn eu rhinwedd eu hun	NWCOG/NWYCOG	Awdurdodau lleol
		Cynllun cefnogaeth sy'n canolbwyntio ar ganlyniadau lles personol maen nhw wedi'u nodi eu hunain i gyflawni'r canlyniadau lles	NWCOG/NWYCOG	Awdurdodau lleol yn gweithio gyda phartneriaid

Rhif	Safonau	Cam Gweithredu	Cyfrifoldeb rhanbarthol dros weithredu	Cyfrifoldeb lleol
		personol a nodwyd, a bod yn destun adolygiadau rheolaidd ac ailasesu anghenion os bydd amgylchiadau'n newid		
		Mynediad rhwydd at wasanaethau gwybodaeth, cyngor a chefnogaeth gan gymheiriaid (a lle bo'n briodol, eiriolaeth ffurfiol) wedi'u teiwra i anghenion gofalwyr ar wahanol gamau bywyd, amgylchiadau a chyflyrau, a chamau'r daith ofalu	NWCOG, ar y cyd â NWYCOG	Pob partner
		Mae amrywiaeth o seibiannau gofalwyr hyblyg ar gael	NWCSG	Awdurdodau lleol yn gweithio gyda phartneriaid
		Eiriolaeth arbenigol, gan gynnwys ar gyfer Gofal Iechyd Parhaus ac ar gyfer gofalwyr ifanc	NWCSG	Awdurdodau lleol, BIPBC yn gweithio gyda phartneriaid
4.	Protocolau polisi ac arfer	Mae protocolau polisi ac arfer ar gyfrinachedd a rhannu gwybodaeth ar waith	NWCSG	Pob partner
5.	Mabwysiadu safonau cyflogwyr	<ul style="list-style-type: none"> • Nodi gofalwyr yn y sefydliad • Mabwysiadu seilwaith sy'n gyfeillgar i ofalwyr • Ymrwmo i ddarpariaeth deg i ofalwyr • Darparu cyfleoedd i glywed llais gofalwyr yn y gweithle • Caniatáu arferion gweithio'n hyblyg, lle bo'n rhesymol a lle bo'n ymarferol 	NWCOG	Pob partner
6.	Arweinwyr gofal	Mae swyddi wedi'u diffinio sy'n gyfrifol am ofalwyr ar waith	Awdurdodau lleol, BIPBC	
7.	Datblygu mesurau llwyddiant a threfniadau	Mesuryddion perfformiad wedi'u cytuno	NWCSG	Pob partner

Rhif	Safonau	Cam Gweithredu	Cyfrifoldeb rhanbarthol dros weithredu	Cyfrifoldeb lleol
	casglu data	Trefniadau casglu data wedi'u cytuno ac ar waith	NWCOG/NWYCOG	Pob partner

Isod, mae'r prif fesurau llwyddiant arfaethedig fel a gytunwyd gan bartneriaid. Caiff rhain eu casglu gan NWCOG a chaiff cynnydd ei fonitro gan NWCSG i wella gwasanaethau a llywio cynllunio yn y dyfodol. Mae dau o'r mesurau yr un fath â'r rhai yn Fframwaith Mesurau Canlyniadau Llywodraeth Cymru, a chredir bod y lleill yn bwysig i fesur cynnydd ein strategaeth yng Ngogledd Cymru. Mae'r mesurau llwyddiant hyn yn rhoi canolbwynt cryf ar wella amgylchiadau bywyd gofalwyr, gwranddo ar eu barn a'u cynnwys wrth ddylunio gwasanaethau.

- Mae gofalwyr o bob oed yn adrodd boddhad gyda'r asesiadau a'r gefnogaeth bersonol maen nhw'n eu cael, mynediad i'r gwasanaethau maen nhw eu hangen a bod â dealltwriaeth o'u hawliau dan Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru).
- Gall gweithwyr cymdeithasol ac ymarferwyr gofal eraill ddangos eu bod yn defnyddio'r egwyddor lles ym mhob un o'u penderfyniadau gofal cymdeithasol i oedolion.
- Mae nifer yr asesiadau yn 2018 wedi cynyddu yn unol ag amcangyfrif y Bartneriaeth Ranbarthol ei hun.
- Mae gofalwyr yn adrodd eu bod yn teimlo'n rhan o'r broses o ddylunio'r cynllun gofal a chymorth i'r unigolyn maen nhw'n gofalu amdano (Llywodraeth Cymru, 2015)
- Mae gofalwyr yn adrodd eu bod yn teimlo eu bod yn cael cefnogaeth i barhau yn eu rôl ofalu
- Os bydd gofalwr yn wynebu argyfwng, maen nhw'n gwybod sut i gael mynediad at wasanaeth ymateb cyflym i asesu ac i ymateb i'w hangen.

Gyda'i gilydd, bydd gweledigaeth, safonau a darpariaeth gwasanaethau o ansawdd da gan bartneriaid i ofalwyr o bob oed yng Ngogledd Cymru yn cyfrannu at wella eu hamgylchiadau a'u lles.